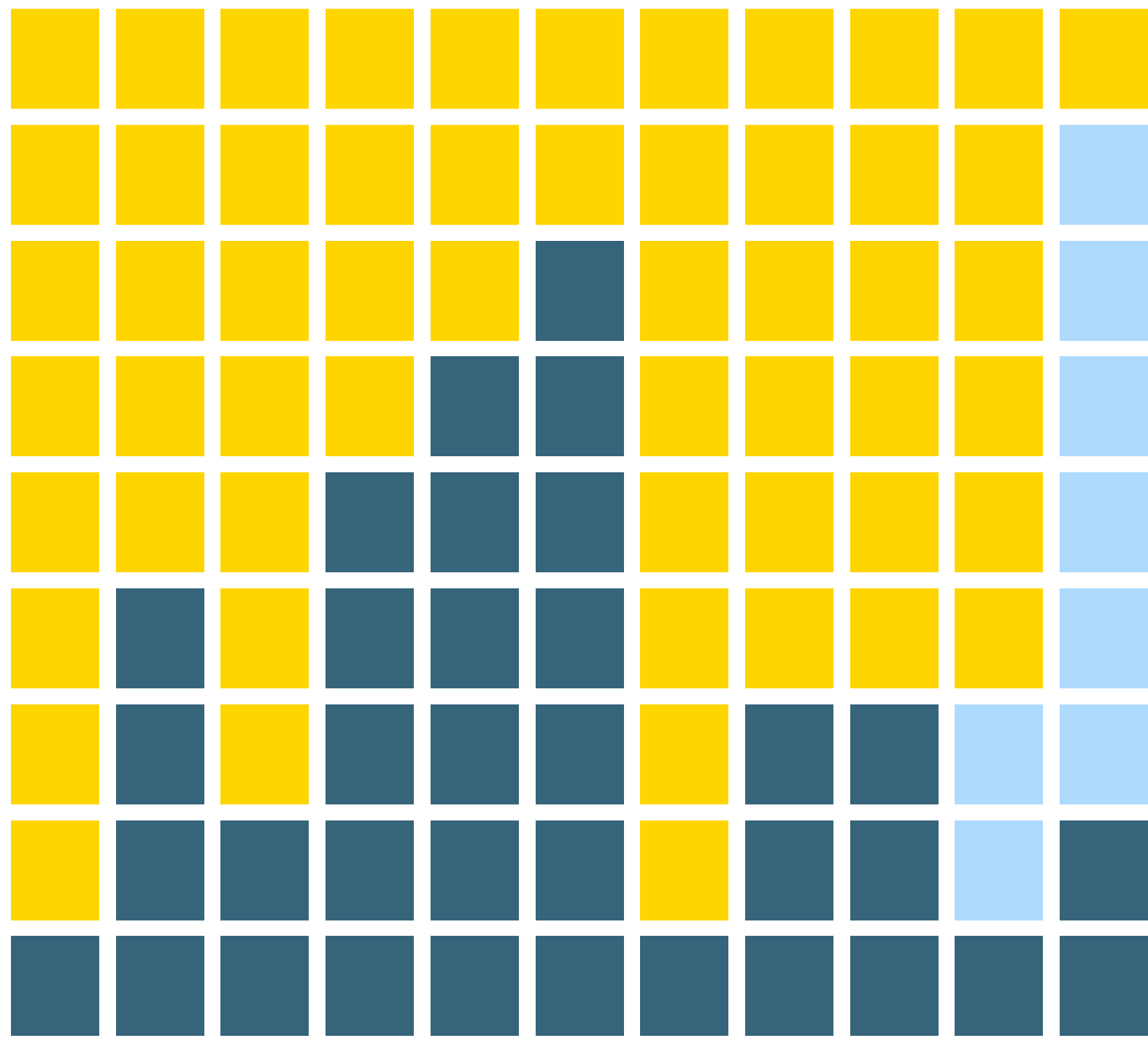

IZVJEŠTAVANJE O TERORIZMU I NASILNOM EKSTREMIZMU

Smjernice za novinare

IZVJEŠTAVANJE O TERORIZMU I NASILNOM EKSTREMIZMU

Smjernice za novinare

1. UVOD
2. VODEĆI PRINCIPI
3. OSNOVE IZVJEŠTAVANJA

Misija OSCE-a u BiH je podržala izradu ovog materijala. Svako gledište, izjava ili mišljenje, izraženo u ovoj publikaciji, a za koje nije izričito naznačeno da potiče iz Misije OSCE-a u BiH, ne odražava nužno zvaničnu politiku Misije OSCE-a u BiH.

1. UVOD

„Novinari moraju da se odupru porivu za senzacionalizacijom događaja čiji je interes privlačnije očiju, ušiju i klikova“ - misao je ovo napisana u UNESCO-ovom Vodiču o izvještavanju o terorizmu i nasilnom ekstremizmu. Upravo ova misao još jednom podvlači važnost savladavanja brojnih izazova koji stoje na putu izvještavanju o ovim temama.

Vodeći se ovim pitanjima, Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini je u septembru 2018. godine organizirala konferenciju „Mediji i terorizam“ i još jednom skrenula pažnju na važnost tačnosti i informacija zasnovanih na činjenicama, nezavisnosti, nepristrasnosti, humanosti, transparentnosti i odgovornosti, kada je riječ o medijskome praćenju nasilnoga ekstremizma i terorizma. Kao što je navedeno u zaključcima konferencije, upravo preciznost i korištenje jasne terminologije, ključni su za objašnjavanje ozbiljnosti i tragičnosti situacije bez dovođenja čitatelja i gledatelja u zabludu i bez senzacionalističkog pristupa događajima.

Pažljivost u informiranju javnosti o bilo kojoj temi, a pogotovo kada je riječ o ovako osjetljivim temama, je od izuzetne važnosti. U suprotnom, mediji i nenamjerno, mogu pomoći počiniteljima da postignu svoj cilj, a to je širenje podjela i straha.

Šteta od senzacionalizma je velika, stoga je neophodno insistirati na odgovornom novinarstvu. Ne postoji korist od senzacije, pogotovo dugoročna. Senzacionalizmu se uvijek treba suprotstaviti društvenom odgovornošću.

Mediji i novinari su nezaobilazan kohezioni faktor između različitih dijelova društva, te imaju iznimno važnu ulogu u prevenciji nasilnog ekstremizma i terorizma.

2. VODEĆI PRINCIPI

Prilikom izvještavanja o nasilnom ekstremizmu i terorizmu treba se voditi sljedećim principima:

- a) Izvještavanje o slučajevima nasilnoga ekstremizma i terorizma mora biti izbalansirano. U kojoj mjeri dati medijski prostor počinitelju i ideologiji pod čijim je utjecajem bio, mora biti rezultat uredničke procjene koja će izbjeći bilo kakvu generalizaciju.
- b) U prvim izvještajima sa terena novinar će se voditi provjerenim informacijama, a mišljenja, stavove i analizu događaja treba da ostavi za kasnije. To znači da izvještaj sa terena mora da bude odvojen od stručne analize.
- c) Novinari imaju odgovornost da se služe službenim, kredibilnim i provjerenim izvorima informacija, da ih provjeravaju i da, u slučaju potrebe, štite njihov identitet.
- d) Informacije treba prenositi što precizije i nedvosmislenije, kako bi se njihovo naknadno tumačenje svelo na najmanju moguću mjeru.
- e) U kvalificiranju djela treba se služiti isključivo zvaničnim informacijama institucija koje se bave istragom.
- f) Kako bi se predočile razmjere napada, objavljivanje fotografija i video snimaka zahtijeva balans između zaštite dostojanstva žrtava i njihovih porodica, i interesa javnosti.
- g) Žrtve i preživjeli moraju biti u fokusu medijskoga izvještavanja. Za objavljivanje njihovih imena, razmjere i okolnosti napada, broja smrtno stradalih i povrijeđenih, novinari će pri izvještavanju prioritetno pratiti službene izvore informacija.
- h) Novinari neće dozvoliti svjedocima i očevicima da tumače i analiziraju motive napada.
- i) Mediji neće objavljivati imena niti inicijale žrtava i povrijeđenih prije službene potvrde, tj. potvrde nadležnih institucija.
- j) U slučaju širenja govora mržnje, panike i straha, za njihovo sprječavanje mediji će upotrijebiti dostupne alate na društvenim mrežama i komunikacijskim kanalima.

3. OSNOVE IZVJEŠTAVANJA

Izvori

Mediji treba da uvijek koriste službene izvore informacija i to kroz direktan kontakt sa osobama zaduženim za komuniciranje s javnošću ili putem provjernih platformi vijesti (službene web stranice onih organa vlasti koji mogu ponuditi relevantan odgovor na ključna pitanja).

Dok se čeka na zvanične informacije, ne treba da se pribjegava neprovjerenim izvorima informacija i špekulacijama, čime se ulazi u polje senzacionalizma. To može dovesti do širenja panike i straha, što i jeste jedan od ključnih ciljeva nasilnih ekstremista i terorista, a čime mediji, nesvjesno, postaju njihovi saveznici.

Posebno opasan izvor neprovjerenih, netačnih ili djelomično tačnih informacija, jesu društvene mreže.

Prilikom objavljivanja informacija koje se plasiraju putem društvenih mreža i drugih kanala komuniciranja, treba voditi računa o autentičnosti i kredibilnosti izvora informacija.

Izjave

Odgovore relevantnih institucija i osoba treba tražiti u pisanoj formi ili u obliku radijske i/ili televizijske izjave, zbog osjetljivosti događaja o kojem se izvještava i važnosti preciznog prenošenja informacija.

Od nadležnih institucija se očekuje da svim medijima ravnopravno i bez favoriziranja, blagovremeno dostave dostupne službene informacije o događaju.

Poželjno je izbjegavati prepričavanje razgovora sa odgovornim osobama, ukoliko je to moguće.

Kad je riječ o intervjuiranju preživjelih, potrebno je voditi računa da ih razgovor za medije dodatno ne traumatizira. Intervju treba voditi pažljivo, bez navođenja sagovornika i koliko god je to moguće bez prekidanja i insistiranja na detaljima, posebno ukoliko ih osoba u tom momentu nije spremna podijeliti sa javnosti.

Vođenje razgovora sa sagovornikom koji je na bilo koji način svjedočio terorističkom aktu, mora biti u skladu sa stanjem u kojem se osoba nalazi, a to je najčešće stanje šoka. Neophodno je pokazati punu suosjećajnost i stvoriti ambijent u kojem se stanje osobe sa kojom se razgovara neće dodatno pogoršati.

Ovo je vrsta novinarskog zadatka u kojem je strpljenje posebno važno i u kojem nema profesionalne distance kao u većini drugih situacija. Snimljeni materijal je podložan uređivanju kao i u svim drugim situacijama, u skladu sa novinarskim standardima.

Novinar ni u kom slučaju neće ometati istragu niti je svojim izvještavanjem navoditi na pogrešan pravac.

Kvalificiranje djela

Prilikom kvalificiranja događaja („terorizam“, „zločin iz mržnje“, „vjerske“, „etničke“ ili „rasne netrpeljivosti ...) izuzetno je važno pozivati se na službene izvore informacija, te sa kvalifikacijom djela, odnosno sumnjom na vrstu djela, sačekati do službenog saopćenja relevantnih službi. Do tada, izvještavanje treba da je opisno (možemo govoriti o pucnjavi, eksploziji, napadu...) i bez prefiksa „teroristički“.

U ovoj fazi izvještavanja izvršitelj djela imenuje se kao „napadač“, a ne „terorista“.

Također, treba imati na umu i pretpostavku nevinosti, po kojoj se svako smatra nevinim za krivično djelo dok se pravosnažnom presudom suda ne utvrdi njegova krivnja.

Mediji u ovakvim slučajevima treba da koriste kvalifikacije koje koriste nadležna tužiteljstva i/ili policija, npr. „optuženi za krivično djelo“, „nepravomoćno osuđeni za krivično djelo“, i sl.

Upotreba foto i video materijala

Prikazivanje fotografija, odnosno snimaka nasilja, zahtjeva izuzetan oprez i procjenu. Javnost očekuje da vidi šta se dogodilo, a zadatak medijskih kuća jeste da prikažu razmjere počinjenog. Međutim, urednici treba da odluče da li će materijal istinski doprinijeti dodatnom razumjevanju događaja ili će mu svrha biti tek da zadovolji znatiželju publike.

Neophodno je voditi računa o tome kakav će efekat slike imati na članove porodica žrtava i širu publiku.

Posebno je važno sačuvati dostojanstvo žrtve, kao i dignitet porodica žrtava, korištenjem alata koje svaka redakcija ima na raspolaganju, a to su zatamnjenje određenih dijelova fotografije, odnosno video snimka, korištenje širih kadrova, neprikazivanje lica žrtava, uklanjanje onih tonova sa snimka koji bi mogli dodatno uznemiriti porodice i javnost, itd.

Obavezno, ukoliko je o snimcima riječ, njihovi potencijalni konzumenti moraju biti upozoreni da slijede uznemirujuće scene nasilja.

Žrtve i preživjeli

Posebno treba biti pažljiv sa upotrebom imena žrtava, odnosno svih onih koji su na bilo koji način direktno pogođeni nasilnim ekstremizmom i terorizmom (uključujući povrijeđene, ali i one koji su preživjeli bez fizičkih ozljeda). Taj dio priče treba da bude koordiniran sa službenim izvorima informacija i organima vlasti, jer ih oni, po pravilu, objavljuju nakon što prvo obavijeste porodice žrtava.

Prilikom izvještavanja, potrebno je naći balans između ličnih priča žrtava, odnosno njihovih porodica i preživjelih, i priča o izvršiteljima djela i ideologije kojom se izvršitelj vodio.

To svakako ne znači da se treba dati jednak prostor svima koji su uključeni u događaj, pogotovo tokom prvih nekoliko dana nakon počinjenja djela nasilnog ekstremizma i terorizma, kada se u fokusu izvještavanja moraju naći žrtve napada.

Određeni prostor svakako treba dati i izvršiteljima, no nikako na način koji će baciti žrtve u sjenu ili drugi plan.

U takvim situacijama, priču o motivima za djelo i o ideologiji izvršitelja, treba prepustiti analitičarima sa kredibilitetom, koji neće iskoristiti medijski prostor za relativiziranje, minimiziranje, veličanje počinjenog, ali ni preuveličavanje opasnosti i širenje panike.

Izvještavanje o djeci

U izvještavanju o djeci, novinari su dužni krajnje obazrivo postupati sa djecom, poštujući dobre običaje i Konvenciju o pravima djeteta, vodeći se najboljim interesom djeteta. Senzacionalistički pristup, manipulacija i zloupotreba su nedopustivi.

Veoma je važno zaštititi identitet djece mlađe od 18 godina, koja su umiješana u kriminalne slučajeve kao svjedoci, žrtve ili optuženi.

Fotografiranje i intervjuiranje djece mlađe od 18 godina, s pitanjima koja se odnose na porodicu djeteta, bez prisustva roditelja ili staratelja, ili bez dozvole roditelja ili staratelja, nije dopustivo.

Kada saglasnost postoji, roditeljima ili starateljima potrebno je omogućiti uvid u materijal prije njegove objave.

Posebno je važno razmotriti eventualne posljedice koje, pri izvještavanju o terorizmu i nasilnom ekstremizmu, pojavljivanje djeteta u medijima može izazvati po dijete i njegovu porodicu, uključujući njihovu uznemirenost, strah, narušavanje dostojanstva ili dovođenja u opasnost.

Prilikom izvještavanja o djeci potrebno je koristiti primjeren rječnik, kojim se djeca neće etiketirati niti diskriminirati.

Analitičko izvještavanje

U ovakvim situacijama, kada se analizira određeni događaj, ne treba davati prostor onima koji će djelo tumačiti na način koji bi doveo do pronalaska opravdanja za učinjeno i stvaranje ambijenta u kojem bi se počinitelja proglašavalo herojem.

Ukoliko određena organizacija preuzme odgovornost za djelo nasilnoga ekstremizma, javnost o tome treba biti informirana.

Također, u određenim situacijama, stav počinitelja nasilnog ekstremizma i terorizma, izrečen prije samog djela ili tokom suđenja, kao i organizacije koja je preuzela odgovornost za napad, može se predočiti javnosti. Ključni preduvjet za nešto ovako je urednička procjena o interesu javnosti da to zna.

Treba imati na umu da su žrtve uvijek na prvom mjestu, u fokusu izvještavanja, posebno u prvim danima nakon napada.

Kada se daje medijski prostor za ideje napadača, njihovo plasiranje ne smije imati karakteristike zapaljive retorike, zbog opasnosti od generiranja govora mržnje, najčešće oličenog u komentarima na internetu.

Medijski prostor ne bi trebalo davati ni onim analitičarima koji nemaju naučni ili bilo koji drugi kredibilitet, ili onima koji bi tragediju zloupotrijebili za vlastite ideološke ili političke ciljeve.

Društvena odgovornost nasuprot senzacionalizmu

Upotreba prefiksa ispred kvalifikacije djela koji bi mogli sugerirati skupni identitet, treba se izbjegavati.

Terorizam se ne može nazivati „islamskim“, „kršćanskim“, „jevrejskim“, ali počinitelj terorističkog djela može biti „pripadnik islama“, „pripadnik kršćanstva“, „pripadnik Judaizma“...

Ovakvim kvalifikacijama šire se stereotipi i predrasude prema cijeloj jednoj zajednici, a iz njih se može izroditi nasilje, skoro po pravilu, prema nevinima. Na ovakav način se stigmatizira cijela zajednica samo zbog toga što sa počiniteljem tek nominalno dijele određeni vrijednosni sustav, boju kože, etnicitet ili dolaze iz istog ili sličnog kulturno-povijesnog kruga.

Nespretno formulirane kvalifikacije mogu ukazivati na površnost, neznanje, zlonamjernost, i time prouzročiti štetu na više razina.

U ovakvim situacijama, uvijek se postavlja pitanje relevantnosti analitičara. Njihov profil može i treba biti raznolik, od sigurnosnih, preko političkih, društvenih i psiholoških, kako bi se shvatio širi kontekst nasilnoga ekstremizma i terorizma.

U slučaju nasilnoga ekstremizma i terorizma kojem se pripisuje vjerski predznak, sugovornike treba potražiti u registriranim, službenim vjerskim zajednicama, tj. kredibilnim i relevantnim sagovornicima iz tih zajednica.

Postoji realna opasnost da se, medijskom pažnjom koja se daje samoproglšenim predstavnicima nekog identiteta, oni predstave kao glasnogovornici većine ili legitimni predstavnici određenih skupina, što ne odgovara stvarnom stanju.

Izveštavanje o temama terorizma i nasilnog ekstremizma ne bi se trebalo svesti samo na situacije u kojima se nasilje događa, već bi se o njegovim uzrocima i posljedicama trebalo kontinuirano izvještavati.

